

מקורות לחקר תרבות ישראל · 26
פנחס רוט ואברהם (רמי) ריינר
תשובות ר' יצחק בן שמואל מרמפייר (ר"י הזקן)

ספרים

היוצאים לאור

על-ידי

חברת מקיצי נרדמים

תש"ף

שנת קנ"ח לייסוד החברה ושנת פ"ז להעברתה לא"י

ראשי החברה

הוועד הפועל בישראל

חגי בן-שמאי
יושב ראש

משה אידל
שולמית אליצור
אברהם גרוסמן
יעקב זוסמן
אהרן ממן
שמחה עמנואל
מרדכי עקיבא פרידמן
קטרינה ריגו

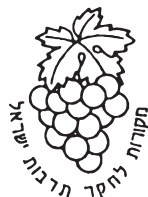
יהודה צבי שטמפפר
מזכיר כבוד

חברי כבוד

חיים סולוביצ'יק, ניו-יורק	שמואל אשכנזי, ירושלים
שמואל סירא, פריז	מלאכי בית אריה, ירושלים
יוסף ינון (פנטון), פריז	אהרן דותן, תל-אביב
א' דב פרידברג, טורונטו	נחמן דנציג, ניו-יורק
שלמה קלמן רייף, קיימברידג'	חזה טורניאנסקי, ירושלים
בנימין ריצ'לר, ירושלים	מנחם כהנא, ירושלים
ראובן שמחה שטיינר, ניו-יורק	שניאור זלמן ליימן, ניו-יורק
מנחם חיים שמלצר, ניו-יורק	

תשובות ר' יצחק בן שמואל מדמפייר (ר"י הזקן)

ההדירו והוסיפו מבואות
פנחס רוט ואברהם (רמי) ריינר



הוצאת מקיצי נרדמים
קרן הרב דוד משה ועמליה רוזן
ירושלים תש"ף

ספר זה יוצא לאור בסיוע
הקרן הלאומית למדע
הקדש לסלי וורה קלר - קרן לטיפוח המורשת היהודית
קרן הזיכרון לתרבות יהודית

חברי המערכת של קרן הרב דוד משה ועמליה רוזן
פרופ' מנחם בן־ששון (יו"ר)
פרופ' שולמית אליצור, פרופ' יעקב בלידשטיין,
פרופ' חגי בן־שמאי, פרופ' משה בר־אשר, ד"ר יוסף גוברין,
ד"ר אביבה גוטליב־זורנברג, פרופ' אברהם גרוסמן, פרופ' צבי פיין,
פרופ' מרדכי עקיבא פרידמן, פרופ' דניאל שפרבר

הפצה: הוצאת מאגנס, 02-6586659
sales.israel@magnespress.co.il

מסת"ב 9-023-462-965-978



כל הזכויות שמורות לחברת מקיצי נרדמים
וקרן הרב משה דוד ועמליה רוזן
סדר: רפאל פרימן 'רננה - עימוד ועיצוב ספרים'
נרפס בישראל תש"ף
דפוס גרפית בע"מ, ירושלים

Printed in Israel

תוכן

הקדמה

א	1. ר"י הזקן - קווים כלליים
ב	2. ר"י: מעגלי השפעה
ב	א. משפחה
ה	ב. רבנו תם
ט	ג. תלמידי רשב"ם ורבנו תם
יא	ד. תלמידי ר"י
יג	ה. רבנו אלחנן
יד	3. מרחב גיאוגרפי
יד	א. צרפת
טז	ב. גרמניה
יח	ג. דרום צרפת - פרובנס ולנגדוק
כב	4. הספרות בה השתמש ר"י בתשובותיו
כב	א. משנה ותוספתא
כב	ב. ירושלמי
	ג. ספרות בתר תלמודית:
כה	ספרות הגאונים, הלכות גדולות, רבנו חננאל
כז	5. דרכו ההלכתית של ר"י הזקן
לו	6. תפוצת התשובות
לט	7. המהדורה

תשובות ר"י הזקן

1	תשובות - אורח חיים
25	תשובות - יורה דעה
166	תשובות - אבן העזר
194	תשובות - חשן משפט
237	נספח א - תשובות מסופקות
245	נספח ב - מעשי 'הקדוש מדנפיי'רא'
251	קיצורים ביבליוגרפיים

מפתחות

283	מפתח מקורות
315	מפתח כתבי יד
319	מפתח עניינים
327	מפתח אישים
330	מפתח מקומות
331	מפתח לעזים

פתח דבר

אבל מצאתי בתשובות הרא"ש, שכתב שהאיש ר' משה בר מיימון גדול היה מאד בכל החכמות, מכל מקום כשהוא חולק עם רבנו תם ור"י שלא לשמוע אליו אלא לילך אחרי בעלי התוספות. כי קבלה בידו שרבנו תם ור"י הצרפתים היו גדולים בחכמה ובמניין יותר מן הרמב"ם. (מהרש"ל, ים של שלמה, הקדמה למסכת בבא קמא)

ראשיתו של ספר זה בשנת תשנ"ג (1993) בעת שמורנו פרופ' ישראל תא-שמע ז"ל קיבל מענק מחקר מטעם הקרן הלאומית למדע (מספר: 176.93) שכוותרו היה: 'איסוף וההדרה של תשובות רבנו יעקב תם, רשב"ם ור"י הזקן מן הדפוסים ומכתבי היד לסוגיהם'. במשך שנים ארוכות נקראו חיבורי הראשונים וממשיכיהם בספרי הדפוס ובכתבי היד וכך לוקטו התשובות המוצגות בספר על עדי הנוסח שלהן. שפתותיו של מורנו דובבות בקברו עם השלמתו של כרך זה.

עם תום מלאכת איסוף עדי הנוסח של התשובות, התחלנו בשנת תשע"ב ללמוד יחדיו את התשובות, להחליט על נוסחן המיטבי, להציג את שינויי הנוסח כמו גם לכתוב את ההערות ואת המבוא לכל תשובה. חלק מעבודתנו נעשה במחלקה למחשבת ישראל שבאוניברסיטת בן גוריון בנגב וזאת בתמיכת מרכז גולדשטיין-גורן למחשבת ישראל שבאוניברסיטה זו. במהלך השנים זכה הפרויקט לתמיכה גם מ'הקדש לסלי וורה קלר, קרן לטיפוח המורשת היהודית', ומקרן הזיכרון לתרבות יהודית (Memorial Foundation for Jewish Culture), ולכל הקרנות הללו אנו מבקשים להודות.

חברת מקיצי נרדמים, המקום הטבעי ביותר לפרסום ספרנו, ניאותה לפרסמו ואף הזמינה את קרן הרב רוזן לתמוך בהפקתו. תודתנו לפועלים בגופים יקרים אלו, לפרופ' שולמית אליצור, פרופ' חגי בן-שמאי, פרופ' שמחה עמנואל, ד"ר צבי שטמפפר ומר יצחק (צ'יקו) גילה שסייעו בידינו כל אחד ואחת בדרכו/ה. מורינו וחברינו מנחם בטלר, עדיאל ברויאר, ד"ר יהודא גלינסקי, ד"ר יוסף מרדכי דובאוויק, ד"ר גבריאל וסרמן, פרופ' חיים סולוביצ'יק, ד"ר קריסטוף קלוזה, הרבנית ג'ני רוזנפלד, הרב יהושע (שוקי) רייך, הרב דוד שפירא ופרופ' עדיאל

שרמר סייעו בידינו בהערות, הארות ותשובות לשאלות שונות. פרופ' ברכיהו ליפשיץ עבר על חלק ניכר מהספר, והערותיו חידדו נקודות עמומות. תודה מיוחדת לפרופ' שמחה עמנואל, שעבר על הספר בקפידה פעם אחר פעם. היכרותו הייחודית עם כתבי היד של ספרות הראשונים, ניסיונו העשיר בההדרת חיבורים הלכתיים ועצותיו הטובות העשירו את הספר הזה מכל בחינה אפשרית.

ד"ר שרה כהן ומר אביחי גמדני ערכו בקפידה את לשון הספר, את קיצוריו הביבליוגרפיים ואת המפתחות. טובי עין הם יבורכו.